

προμνησθεῖσαν δίτομον ἔκθεσίν σας περὶ αὐτῆς καὶ ἡτοιμάζεσθε νὰ στείλετε εἰς τὸ τυπογραφεῖον τὸν δεύτερον τόμον τοῦ συστήματος τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ὅτε ἡ Πολιτεία διέκοψε τὸ ἐπιστημονικόν σας ἔργον διορίσασα ὑμᾶς πρεσβευτὴν ἐν Βιέννῃ.

Εἵκοσι ἔτη παρῆλθον ἔκτοτε, ἀλλ' οὔτε ἡ διεθνὴς οὔτε ἡ Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἐλησμόνησαν τὰς προσενεχθείσας αὐταῖς ὑπηρεσίαις ἢ ἔπαυσαν ἐλπίζουσαι τὴν συνέχισιν αὐτῶν. Δι' ὃ σχεδὸν συγχρόνως ἡ μὲν ἐν Χάγγῃ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου κατέταξεν ὑμᾶς μεταξὺ τῶν καθηγητῶν της, ἡ δὲ νεοπαγῆς Ἀκαδημία μιᾷ ψήφῳ ὑμᾶς ὑπέδειξεν διὰ τὴν πρώτην νομικὴν ἔδραν, εἰς ἧς τὴν πλήρωσιν προέβη, δικαίως δὲ προσδοκᾷ ὅτι θὰ κοσμήσετε τὰ πρακτικά της διὰ δημοσίευμάτων ἀνταξίων ἐκείνων, δι' ἃ λυποῦμαι ὅτι δὲν εὗρέθη ἀρμοδιώτερος κριτής.

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ

κ. Γ. ΣΤΡΕΪΤ

Εὐχαριστῶ Ὑμᾶς θερμότατα, Κύριε Πρόεδρε, διὰ τὴν εὐμένειαν μεθ' ἧς εὐηρεστήθητε νὰ εἰσαγάγητε τὴν σημερινήν μου πρώτην ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἀνακοίνωσιν. τὴν εὐμένειαν ταύτην ἐρέπνευσε βεβαίως ἡ πρὸς με φιλία ὑμῶν, δι' ἣν εἶμαι εὐτυχής, καὶ ἡ μακρὰ ἡμῶν συνεργασία, ἣν καλοῦμαι νὰ συνεχίσω ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην ὑμῶν προεδρίαν.

Πολλὰς ἐπίσης χάριτας εὐλογοῦντες ὀφείλω εἰς τὸν παλαιὸν συνάδελφον κ. Ἀνδρεάδην, ὅτι ἠθέλησε ν' ἀναλάβῃ, ὅπως ἐπὶ τὸ πανηγυρικώτερον σκιαγραφήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν μου δρᾶσιν ἐνώπιον ὑμῶν, ἀποφεύγων νὰ ποκαλύψῃ, ὅτι ἐν αὐτῇ τρωτόν, καίπερ γνωστὸν αὐτῷ βεβαίως λόγῳ τῶν ἀνέκαθεν συνδεόντων ἡμᾶς στενωπῶν δεσμῶν καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ εὐρυμαθείας.

Πρὸ παντὸς ὅμως, Κύριε Πρόεδρε, ἐξαιτοῦμαι καὶ δημοσίᾳ τὴν ἐπιείκειαν ὑμῶν καὶ τῶν ἀγαπητῶν συναδέλφων ὅτι, διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς μου, μετὰ τόσον χρόνον, ἀφ' ἧς μοι ἐγένετο ἡ μεγάλη τιμὴ τῆς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἐκλογῆς μου, ἐκπληρῶ τὴν ἐκ τοῦ ἀρθροῦ 23 τοῦ

Ἐσωτερικοῦ ἡμῶν Κανονισμοῦ ὑποχρέωσιν ὅπως, καθὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ φέρεται, «ἀναγνώσω πρωτότυπον διατριβὴν σχετιζομένην πρὸς τὸν κλάδον, τὸν ὁποῖον καλλιεργῶ». Αἱ ἐπανειλημμένα ἐξ Ἀθηνῶν ἀπουσίαι μου ἴσως δικαιολογοῦσι τὴν μέχρι τοῦδε παράλειψιν παρακωλύσασαι καὶ τὴν ἔγκαιρον τακτοποίησιν τῶν βιβλίων μου. Ἀμα δ' ἐπωφελοῦμαι τῆς πρώτης ταύτης εὐκαιρίας, ὅπως ἐκφράσω τὴν εἰλικρινῇ εὐγνωμοσύνην μου, ὅτι ἐκρίθην ἄξιος νὰ καταλάβω ἔδραν ἐν τῷ σεμνῷ τούτῳ ἰδρύματι, ὅπερ καὶ διὰ τὰς ὑψίστας τοῦ παρελθόντος ἀναμνήσεις καὶ διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν εἰς οὓς ἀποβλέπει σκοπῶν, εὐλόγως πάντα Ἑλληνα μυχιαίτατα συγκινεῖ.

ΚΑΤΑΡΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΝΤΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ ΕΝ Τῷ ΔΙΕΘΝΕΙ ΔΙΚΑΙῳ:

Παρὰ τοὺς ἀρχικούς μου δισταγμούς, ὅπως τὸ ἀντικείμενον τῆς πρώτης μου ταύτης πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀνακοινώσεως ἐκλέξω μεταξὺ τῶν εἰς τὸ δογματικὸν μέρος τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἀνηκόντων — διότι μετὰ δειλίας ἂν μὴ μετὰ δυσπιστίας ἡ ἀνθρωπότης ἀτενίζει πρὸς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, κατόπιν τῆς καταστροφῆς ἣν τοῦτο ὑπέστη διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου — ἐν τέλει ἀπεφάσισα, ὅπως τολμήσω νὰ ἐπασχολήσω Ὑμᾶς μὲ τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τῶν ἀντεκδικήσεων ἐν τῷ Διεθνεί Δικαίῳ, ἐκ βαθυντέρας τῶν πραγμάτων καὶ τῶν κειμένων ἐξετάσεως πεισθείς, ὅτι εὐρισκόμεθα ἐνταῦθα σήμερον ἐνώπιον σοβαρωτάτου σταθμοῦ τῆς ἐξελίξεως τῶν διεθνῶν σχέσεων. Ἦτο φυσικόν, ὅπως τὴν ἀπαγοήτευσιν διὰ τὴν τοσαύτην δειχθεῖσαν ἀνεπάρκειαν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου κατὰ τὴν ζοφεράν ἐκείνην περίοδον αἰσθανθῶσι ἔτι βαθύτερον οἱ εἰς αὐτὸ πιστεύσαντες καὶ ὑπὸ τὴν πίστιν τούτην ἐγκύψαντες εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀντίληψις τοῦ καθήκοντος, ὅπως μὴ παρασυρῶμεθα ἐκ παροδικῶν ἐντυπώσεων, οὐδ' ἡ ἔμφυτος παρ' ἀνθρώποις αἰσιοδοξία καὶ ἡ κρείσσονος μέλλοντος ἐλπίς, αἵτινες μ' ἐπαναφέρουσιν εἰς τὰς μελέτας ταύτας, ἀλλ' ἡ πεποίθησις εἰς τὴν κατὰ φυσικοὺς νόμους δύναμιν τῆς ἀντιδράσεως καὶ ἡ ὑπαρξὶς ἐν τῇ ἀντιδράσει ταύτῃ σημείων εὐδοίωνων, αἵτινα τὸ πρῶτον ἐμφανίζονται καὶ αἵτινα κατ' ἐμὴν γνώμην ἔχουσι σημασίαν πραγματικήν.

Αἱ ἀντεκδικήσεις ἀνήκουσιν εἰς τὸ δικονομικὸν οὕτως εἰπεῖν μέρος τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ὅπου καὶ περὶ λύσεως τῶν μεταξὺ τῶν κρατῶν διαφορῶν ὁ λόγος. Ἐν κοινωνίᾳ ἀσυντάκτῳ, οἷα ἡ διεθνῆς, ἀφ' ἧς ἐλλείπει εἰσέτι ὠργανωμένη νομοθετικὴ καὶ δικαστικὴ καὶ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἡ βία μοιραίως ἐν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μείζονι μέτρῳ χρησιμοποιεῖται πρὸς πραγμάτων τοῦ δικαίου. Καὶ αὐτὸς ὁ πόλεμος δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἐθεωρήθῃ ὡς νόμιμον μέσον πραγματοποιήσεως διεθνῶν δικαιωμάτων. Παρὰ δὲ τὴν ἐσχάτην ταύτην βίαν καὶ μέσα ἥσσοнос βίας ὡς εἰκὸς ἐκρίθησαν ἐπιτετραμμένα, μεταξὺ δὲ τῶν μέσων τούτων καταλέγονται καὶ αἱ ἀντεκδικήσεις: ἦτοι μέσα καταναγκασμοῦ ἀποτελοῦντα καθ' ἑαυτὰ παραβίασιν κανόνος τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου καὶ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τινος πολιτείας καθ' ἑτέρας πολιτείας, ἥτις παρεβίασεν ἀπέναντι τῆς πρώτης διεθνῆ ὑποχρέωσιν. Σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ὁ ἐξαναγκασμὸς τῆς πολιτείας, ἥτις πρώτη ἤρξατο χειρῶν ἀδίκων, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν νομιμότητα ἢ καὶ ἀπλῶς ἡ ἀνταπόδοσις τῆς ὑπ' αὐτῆς γενομένης παραβιάσεως τοῦ δικαίου. Εἰς τὸν θεσμὸν τοῦτον τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ἐδόθη εὐρύτης ἔτι μείζων, διότι πολλάκις καὶ ἄνευ ἀδικήματος ἐκ μέρους τινος πολιτείας ἐνηργήθησαν κατ' αὐτῆς, ὑπὸ τὸν τύπον ἀντεκδικήσεων, πράξεις καταναγκαστικάι, αἵτινες ἔφθασαν μάλιστα μέχρι εἰρητικοῦ λεγ. ἀποκλεισμοῦ ἢ καὶ μέχρι καταλήψεως εἰρηρικῆς, ὅπως ἐλέχθη πάλιν, τμήματος ἀλλοτρίας χώρας

Ὡς ἐν τοῖς ὀλίγοις τούτοις παρίσταται ὁ θεσμὸς τῶν ἀντεκδικήσεων, εἶναι ἐμφανὲς ὁ ἐξ αὐτοῦ μέγιστος κίνδυνος διὰ τὴν διεθνῆ κοινωνίαν, ἡ δὲ πρόχειρος αὐτοῦ κατάχρησις ὑπὸ τὴν μορφήν εἰρητικῶν ἀποκλεισμῶν ἢ καταλήψεως ἐδαφῶν ἔπληξεν ἐπανειλημμένως εἰδικῶς τὴν ἡμετέραν Πατρίδα· ὅθεν καὶ περιττὸν νὰ ἐπιμείνω εἰς τὴν ὀλεθρίαν γενικώτερον ἐπίδρασιν τοιούτων μέτρων, μάλιστα τῶν προσιτῶν μόνον εἰς τὰ ἰσχυρότερα κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων κρατῶν. Ἄλλ' ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καθαρᾷ αὐτοῦ μορφῇ ὡς μέτρου ἐπιτρεπομένου ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὁ θεσμὸς τῶν ἀντεκδικήσεων ὑπόκειται εἰς θεμελιωδεστάτας ἀμφισβητήσεις ἔτι καὶ κατὰ θεωρίαν, κατανοεῖται εὐκόλως ἢ κατ' αὐτῶν ἀνέκαθεν ἐπιστημονικὴ κατα-

κραυγή. Διότι καὶ περὶ τοῦ συσχετισμοῦ, ἂν εἶναι ἀναγκαῖος ἢ μὴ, τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ ἀδίκου πρὸς τὸ ἀρχικὸν ἀδίκημα καὶ περὶ τοῦ θεμιτοῦ μέτρου τῶν ἀντεκδικήσεων καὶ περὶ τοῦ θεμιτοῦ τῶν ἐπαντεκδικήσεων (*contrereprésailles*) κατὰ τῶν ἀντεκδικήσεων ἢ κατὰ τῆς ὑπερβάσεως ἢ καταχρήσεως αὐτῶν δὲν συμφωνεῖ ἡ ἐπιστήμη τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ὥστε τὸ ὅλως ἀκαθόριστον καὶ τελείως νεφελῶδες τοῦ θεσμοῦ τούτου αἰσθητὴν νὰ καθιστᾷ τὴν ἀνάγκην τῆς καταργήσεως ἢ τοῦ εἰς τὸ ἐλάχιστον μέτρον περιορισμοῦ τῆς χρήσεως αὐτοῦ. Ἀληθῶς δ' ἀπορίας ἄξιον εἶναι πῶς ἐνώπιον τοῦ θεσμοῦ τούτου εἶχον σταματήσει πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε προσπάθειαι κωδικοποιήσεως τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, καίτοι ἦτο πρόδηλον, ὅτι ἄνευ τῆς λύσεως τῶν στοιχειωδῶν ἐκείνων προβλημάτων ματαιοπονίαν ἀπειτέλουν πᾶσαι αἱ ἄλλαι λαμβανόμεναι ἀποφάσεις. Τούτου σκληρὰν πεῖραν ἔλαβεν ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, καθ' ὃν ἐκ τῆς χρήσεως ἀντεκδικήσεων, ἐπαντεκδικήσεων κατήντησε νὰ καταργηθῇ ἐν συνόλῳ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον τοῦ πολέμου, διὰ τὸ ὅποσον τόσοι κατεβλήθησαν εὐγενεῖς καὶ εὐέλπιδες κόποι κατὰ τὰ ἐν Ἀγῇ συνέδρια τῆς εἰρήνης. Καὶ αὐτὸ τὸ θεωρούμενον ἀξίωμα τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ὅτι ὁ πόλεμος διεξάγεται μεταξὺ τῶν κρατῶν καὶ οὐχὶ πρὸς τοὺς ιδιώτας καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν, ἐν τοῖς πρώτοις παρεβιάσθη κατὰ τὴν ἀπαισίαν σύρραξιν τῶν κορυφαίων τὸν πολιτισμὸν κρατῶν.

Καὶ αἱ μὲν πολεμικαὶ λεγόμεναι ἀντεκδικήσεις δυσχερέστερον ρυθμίζονται καὶ καθ' ἑαυτὰς λόγῳ τῶν ἀντικειμενικῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν καὶ διὰ τὰς πολλάκις ἀποκλειούσας αὐτὸν τὸν καταλογισμὸν ψυχολογικὰς περιστάσεις τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον προβαίνοντος εἰς ἀντεκδικήσεις κυβερνήτου ἢ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ ἢ δὲ τελεία αὐτῶν κατάργησις βεβαίως θεωρητέα ὡς πρόωρος, σχετικὸν πάντως φέρουσα κέρδος, ἂφ' οὗ αἱ πλεῖστοι τῶν πολεμικῶν καθόλου ἐπιχειρήσεων παρὰ τὸ ἀπάνθρωπον καὶ καταστρεπτικὸν αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ ἀπαγορευθῶσιν. Ἐκεῖ φυσικὸν εἶναι σήμερον, μάλιστα μετὰ τὴν κτηθεῖσαν πεῖραν, νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ εἰς τὴν κατάργησιν ἢ τὸν δυνατὸν περιορισμὸν αὐτοῦ τοῦ πολέμου, τοῦλάχιστον δ' εἰς μείζονα ἐξασφάλισιν ἐν καιρῷ πολέμου τῶν κρατῶν, ἅτινα εὐτυχοῦσιν, ὅπως παραμείνωσιν ἐκτὸς τῆς εἰς αὐτὸν ἐμπλοκῆς. Αὕτη εἶναι ἡ εἰς πάντων τὴν ἀντίληψιν προσπίπτουσα

πρώτη ἀνάγκη καὶ πρὸς πληρωμὴν αὐτῆς σήμερον τὰ κράτη μοχθοῦσιν ἐν εὐγενεὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἰθυνόντων πολιτικῶν ἀνδρῶν ἀμίλλῃ.

Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὰς ἐν εἰρήνῃ ἀντεκδικήσεις, αἵτινες κατὰ τ' ἀποτελέσματα αὐτῶν ἀποτελοῦσι δεινότερον ἴσως κίνδυνον διὰ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ὁλόκληρον, μάλιστα ὑπὸ τὴν ἐκδοχὴν, ἣν πολλοὶ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θεωρίᾳ παραδέχονται ὡς ἐπιτρεπομένην, φρονοῦντες ὅτι πᾶς κανὼν διεθνoῦς δικαίου, πᾶσα ἐκ διεθνoῦς δικαίου ὑποχρέωσις δύναται νὰ παραβιασθῇ, πρὸς ἀνταπόδοσιν τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρξαμένου χειρῶν ἀδίκων κρατοῦς παραβιάσεώς τινος κανόνος ἢ τινος ὑποχρεώσεως καὶ οὕτω κατὰ τῶν ἀντεκδικήσεων χωροῦσιν ἐπαντεκδικήσεις. Διότι φανερόν ἐστίναι πῶς οὕτως ἐκεῖ καταλήγομεν ἐπίσης εἰς τὴν κατάργησιν ὁλοκληροῦ τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου ἐν πλήρει μάλιστα καταστάσει εἰρήνης.

Ἡ ἐν Ἀγῇ τῷ 1899 καὶ εἰτα τῷ 1907 κωδικοποιήσις τῶν εἰρηνικῶν μέτρων λύσεως τῶν μεταξὺ κρατῶν διαφορῶν δὲν μετέβαλε τὰ κατὰ τὰς ἀντεκδικήσεις, ἀφ' οὗ δὲν εἰσῆγαγεν ἄλλως σαφῇ νομικῇ ὑποχρέωσιν χρήσεως τῶν μέτρων ἐκείνων.

Καὶ αὐτὴ δ' ἡ ἰδρυσις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν, παρ' ὅλην τὴν δι' αὐτῆς ἐπιτευχθεῖσαν πρόοδον, ἐν συνδυασμῷ μάλιστα μετὰ τοῦ ἐν Ἀγῇ Διαρκoῦς Δικαστηρίου Διεθνoῦς Δικαιοσύνης, ὅπερ εἷς τε τὴν διαμόρφωσιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου ὑψίστας προσφέρει ὑπηρεσίας, δὲν μετέβαλεν οὐσιωδῶς τὰ πράγματα ἀναφορικῶς πρὸς τὸν θεσμὸν τῶν ἀντεκδικήσεων. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην δὲν κατοργήθη διὰ τοῦ περὶ Κοινωνίας Ἑθνῶν συμφώνου ὁ θεσμὸς οὗτος, αἱ δ' ὀλίγαι φωναί, παρ' ὅλον αὐτῶν τὸ κύρος, ὡς ἡ τοῦ ἡμετέρου διακεκριμένου συναδέλφου κ. Ν. Πολίτου, ὅστις ἐπ' εὐκαιρίᾳ λυπηροῦ διεθνoῦς ἐπεισοδίου τῆς νεωτάτης ἡμῶν ἱστορίας ἠρμήνευσε τὸ περὶ Κοινωνίας Ἑθνῶν σύμφωνον ὡς ἀποκλείον τὰς ἀντεκδικήσεις, δὲν κατίσχυσαν δυστυχῶς. Ἡ ἐκ νομομαθῶν Ἐπιτροπὴ ἡ συστάσα ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1923, ὅπως ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως ἐξετάσῃ ὠρισμένα νομικὰ ζητήματα γεννηθέντα ἐκ τοῦ ἰταλοελληνικοῦ ἐκείνου ἐπεισοδίου, ἐν ἄλλοις καὶ τὸ ζήτημα κατὰ πόσον «μέτρα ἐξαναγκασμοῦ μὴ προωρισμένα ν' ἀποτελέ-

»σωσι πράξεις πολέμου συμβιβάζονται πρὸς τὰ ἄρθρα 12-15 τοῦ Συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν, λαμβανόμενα ὑπὸ μέλους τῆς Κοινωνίας καὶ ἑτέρου μέλους, ἄνευ προσφυγῆς προηγουμένως εἰς τὰς ὑπὸ τῶν ρηθέντων ἁρθρῶν προβλεπομένης διαδικασίας» ἀπέφυγε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο. Διότι ἀπήντησεν ὅτι «τοιαῦτα μέτρα δύνανται ἢ καὶ δὲν δύνανται νὰ συμβιβάζονται πρὸς τὰ ἄρθρα 12-15 τοῦ Συμφώνου, ὅτι δ' εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν ἀπόκειται ν' ἀποφασίσῃ ἐκάστοτε, ἂν θὰ συστήσῃ ὅπως τὰ μέτρα ταῦτα ἀνακληθῶσι». Τὸ δὲ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν ἀπεδέχθη τὴν ὡς ἄνω γνωμάτευσιν, ἣτις παρὰ τὴν πυθικὴν αὐτῆς ἀορισίαν πάντως κατὰ τοῦτο εἶναι σαφής, ὅτι δὲν θεωρεῖ μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν κατηργημένης τὰς ἀντεκδικήσεις.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ὑπεριτέρας ἀνάγκης καὶ τὴν πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου ἰσχυρὰν μεταπολεμικὴν ὥθησιν, συνήφθησαν μὲν πλείσται μερικαὶ συμβάσεις ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας καὶ τὸ Σύμφωνον τοῦ Λοκάρνο, ἐνετάθησαν δ' αἱ τῶν διαφόρων ἐν Γενεύῃ Ἐπιτροπῶν προσπάθειαι καταλήξασαι καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ ὁμόθυμον ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν τῷ 1927 ἀποδοκιμασίαν τοῦ «ἐπιθετικοῦ πολέμου». Ἀλλὰ πάντα ταῦτα παρὰ τὴν σημειουμένην πρόοδον δὲν ἴσχυσαν, ὅπως κατὰ μέτωπον προσβάλωσι τὸν θεσμόν τῶν ἀντεκδικήσεων.

Τὸ μέγα κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην βῆμα ἐπιτελεῖται διὰ τοῦ Συμφώνου, ὃπερ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ λαβόντος τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συνάψεως αὐτοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἀπεκλήθη Σύμφωνον Κέλλογγ καὶ ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις τῇ 27^ῃ Αὐγούστου 1928 ὑπὸ πλείστων κρατῶν τεῖνον, ὅπως ταχέως ἀποβῇ παγκόσμιος σύμβασις καταστατικὴ τῆς διεθνoῦς κοινωνίας διὰ τῆς εἰς αὐτὸ προσχωρήσεως πάντων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν.

Τὸ πρῶτον τοῦ Συμφώνου ἄρθρον ἀναγράφει τὴν καταδίκην τῆς εἰς πόλεμον προσφυγῆς διὰ τὴν ἐπίλυσιν διεθνῶν διαφορῶν καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης παραίτησιν «ὡς μέσου πολιτικῆς ἐθνικῆς» ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις σχέσεσι τῶν συμβαλλομένων κρατῶν.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἄρθρον ἀναγνωρίζουσιν οἱ συμβαλλόμενοι ὅτι ὁ διακανονισμὸς ἢ ἡ ἐπίλυσις πάσης διαφορᾶς ἢ συγκρούσεως, οἵανδήποτε αὕτη καὶ ἂν ἔχῃ τὴν φύσιν ἢ τὴν προέλευσιν, δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἄλλως ἢ διὰ μέτρων εἰρηνικῶν.

Εἶναι δὲ σπουδαῖον ὅτι τὸ Σύμφωνον δὲν περιέχει οὐδεμίαν ρήτραν καταγγελίας αὐτοῦ ἀληθῶς ὑπὸ τὴν αὐτονόητον προϋπόθεσιν, ὅτι ἡ παραβίασις τοῦ Συμφώνου ὑπὸ τινος τῶν συμβαλλομένων ἀπαλλάσσει αὐτοδικαίως τοὺς λοιποὺς συμβαλλομένους πάσης ἐξ αὐτοῦ ὑποχρεώσεως ἀπέναντι τοῦ παραβιάσαντος κράτους.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄρθρον εἶναι σαφέστερον τῶν προγενεστέρων συμφωνιῶν ὥς πρὸς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ πολέμου, οὗ παραιτοῦνται οἱ συμβαλλόμενοι, διότι ἀπαγορεύει ἄνευ περιορισμοῦ τὸν πόλεμον «ὥς μέσον ἐθνικῆς πολιτικῆς», ἐν ᾧ ἐν τῷ Συμφώνῳ τοῦ Λοκάρου καὶ ταῖς ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἑθνῶν συζητήσεσιν ἀπεκλείετο ὁ «ἐπιθετικὸς πόλεμος», οὗτινος ἡ ἔννοια εἰς πολλὰς δίδωσι λαβὴν ἀμφισβητήσεις. Ἀληθῶς ἡ διάκρισις μεταξὺ ἐπιθετικοῦ καὶ ἀμυντικοῦ πολέμου καὶ καθόλου καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ σειρᾶς ἀμοιβαίων προπολεμικῶν μεταξὺ δύο κρατῶν ἐπιθέσεων καὶ προπαρασκευῶν εἶναι συνήθως ἐπιδεκτικὴ διαφόρου ἐν τοῖς πράγμασιν ἐκτιμήσεως. Ἐνῷ ὁ πόλεμος ἀπαγορευόμενος ὥς μέσον ἐθνικῆς πολιτικῆς καθορίζεται πῶς πληρέστερον, μάλιστα κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κυρίου Briand ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσιν ἐρμηνείαν, ἥτις ἐθεώρησεν ἀποκλειόμενον διὰ τῆς ρήτρας ταύτης τὸν πόλεμον «ὥς μέσον πολιτικῆς ἐνεργείας, προαιρετικῆς, αὐθορμήτου καὶ ἀνεξαρτήτου, εἰς ἣν ἐκ πρωτοβουλίας ἰδίας προβαίνει τὸ κράτος».

Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν πληρεστέραν ταύτην διατύπωσιν, ἀπομένουσιν εἰσέτι ἄρκεται ἀσάφεια καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Συμφώνου Κέλλογγ ἀπαγορευόμενον πόλεμον, διότι τὸ ἄρθρον πρῶτον, ὅπου ἀναλαμβάνεται ἐν αὐτῷ νομικὴ ὑποχρέωσις, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πραγματοποιῶν τὴν περὶ καταδίκης τοῦ πολέμου καθόλου γενικὴν προαίρεσιν αὐτοῦ. Ἄν δὲ προσθέσωμεν εἰς τὴν ἀσάφειαν ταύτην καὶ τὰς διαφόρους ἐπιφυλάξεις, αἷτινες ρητῶς ἐξήρθησαν ὑπὸ τινων τῶν συμβαλλομένων, ὅσον ἀφορᾷ

εἰς τὴν τοῦ πολέμου καταδίκην, μάλιστα δὲ τὰς γενομένας ἐπιφυλάξεις καθαροῦ πολιτικοῦ περιεχομένου, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ μετὰ τὸ Σύμφωνον Κέλλογγ δὲν εὗρισκόμεθα εἰσέτι ἐν σημείῳ ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς κατὰ τοῦ πολέμου ἐξασφαλίσεως.

Πολλῷ μείζονα καθ' ἡμᾶς ἔχει σημασίαν τὸ δεύτερον ἄρθρον, ὅπερ περιέργως ἐλαχίστης ἔτυχε μέχρι τοῦδε προσοχῆς. Ἐκεῖ ἀναγράφεται ρητῶς καὶ σαφῶς ἡ ἀνεπιφύλακτος ὑποχρέωσις τῶν συμβαλλομένων, ὅπως διὰ πάσας αὐτῶν τὰς διαφοράς, οἷαν δήποτε αὗται καὶ ἂν ἔχωσι τὴν προέλευσιν ἢ τὴν φύσιν, ἢ λύσις ἐπιζητῆται μόνον διὰ μέσων εἰρηνικῶν, τοιαῦτα δὲ νοοῦνται, πλὴν τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων καὶ τῶν εἰδικώτερον ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν κρατούντων, αἱ κατὰ τὴν παγκόσμιον Α' Σύμβασιν τῆς Ἄγης τοῦ 1907 ρητῶς κατονομαζόμεναι καλαὶ ὑπηρεσίαι καὶ ἡ μεσολάβησις, αἱ ἐξεταστικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ ἡ διαιτησία, πάντως μόνον τὰ φιλικὰ μέσα λύσεως τῶν μεταξὺ πολιτειῶν διαφορῶν.

Οὐδεμία ποτὲ μέχρι τοῦδε γενικὴ διεθνὴς συμφωνία τόσον σαφῶς ἀπέκλεισε τὴν βίαν πρὸς διακανονισμόν καὶ ἐπίλυσιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν, οὐδεμία δὲ συμβατικὴ διατύπωσις ἔθηκεν εὐκρινέστερον τὰ μεταξὺ πολέμου καὶ εἰρήνης ὅρια. Βεβαίως δ' ἡ φράσις ὅτι ὁ τοιοῦτος εἰρηνικὸς τρόπος διευθετήσεως τῆς διαφορᾶς «ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ μόνος ἐπιτρεπόμενος» (*ne devra jamais être recherché que par des moyens pacifiques*) δὲν σημαίνει ἀπλῶς θεωρητικὴν ἀναγνώρισιν, ἀλλ' ὑποχρέωσιν νομικὴν. ἂν αἱ λέξεις ἐν ταῖς διεθνεῖσι συμβάσεσιν ἔχουσιν ἤν καὶ ἐν τῷ λοιπῷ δικαίῳ ἔννοϊαν. Ἄλλως τοιαύτη ὑπῆρξε τὴν διατύπωσιν καὶ ἡ περὶ ναυτικοῦ δικαίου Δήλωσις τῶν Παρισίων τοῦ 1856 (16^{ης} Ἀπριλίου) ἐρμηνευθεῖσα πάντοτε ὡς ρητῶς ἐνέχουσα νομικὴν ὑποχρέωσιν. Ἀνεπίδεκτον δ' ἀμφισβητήσεως εἶναι καὶ ὅτι ὁ ὅρος «μέτρα εἰρηνικὰ» σημαίνει τὰ ἐν τῇ Συμβάσει τῆς Ἄγης ρητῶς ὡς ἄνω μνημονευόμενα. Θ' ἀπετέλει βαρύντατον ἀληθῶς κατ' αὐτοῦ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἀμάρτημα, πᾶσα ἐρμηνεία ὑπεκφεύγουσα σαφῶς ἀναγεγραμμένους κανόνas καὶ ἐπιτρέπουσα, ὅπως τὰ κράτη νομοθετοῦντα ἀποβλέπωσιν εἰς τὸ νὰ γεννῶσιν ἀπλῶς ὠρισμένας ἐντυπώσεις ἐλεγχόμενας ἐκ τῶν πραγμάτων ψευδεῖς.

“Οθεν, ἂν τὸ Σύμφωνον ἐν ἄρθρῳ 2^ῳ ἐπιβάλλει διὰ πᾶσαν διαφορὰν τὴν εἰρηρικὴν διευθέτησιν πρὸ πάσης εἰς τὴν βίαν προσφυγῆς, αἱ ἀντεκδικήσεις διὰ τῆς ρήτηρας ταύτης καταργοῦνται, διότι αἱ ἀντεκδικήσεις εἶναι μέτρον ἥσσονος βίας, ἀλλὰ πάντως μέτρον βίας, ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἐκ τοῦ ἁρθρου ὑποχρέωσιν τῶν συμβαλλομένων κρατῶν, ὅπως εἰρηρικῶς λύωσι πᾶσαν μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰν. Ἴσως δὲν εἶναι ὑπερβολικὸν ὅπερ ὁ κ. Πολίτης ἐπικαλεῖται, ἵνα ἐκ τοῦ Συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν ἀποκλείσῃ τὰς ἀντεκδικήσεις, ὅτι αἱ ἀντεκδικήσεις, ἰσοδυναμοῦσι πρὸς πολεμικὴν ἐνέργειαν. Ὁρθὸν δὲ κατ’ οὐσίαν καὶ τὸ ἕτερον αὐτοῦ ἐπιχειρημα, καθ’ ὃ ἐπιτρεπομένων τῶν ἀντεκδικήσεων θὰ ἐθωροῦμεν καὶ τὴν κατ’ αὐτῶν βίαν ὡς ἀντεκδικήσεις ἐπίσης ἐπιτετραμμένας, ὅτε θὰ κατελήγομεν εἰς νόμιμον ἐπαγωγὴν ἀμοιβαίως βίας ἄνευ καταστάσεως πολέμου, καίτοι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἴσως προϋποτίθῃσιν εὐρύτεραν τὴν κατάργησιν πάσης βίας μεταξὺ τῶν κρατῶν, ἢ ὅσον τοῦτο ἐγένετο διὰ τοῦ περὶ Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν Συμφώνου.

Ἄλλ’ ἂν, λέγω, διὰ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἑθνῶν, χωρεῖ τις ἐνδοιασμός, ὅπως θεωρηθῇ αὕτη ἀποκλείουσα πᾶσαν ἀντεκδικήσιν, διὰ τὸ Σύμφωνον Κέλλογγ τὸ συμπέρασμα τοῦτο φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀναπόδραστον. Ἡ χρῆσις ἀντεκδικήσεων ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν ἔχει τὴν ὑπαρξίν διεθνoῦς διαφορᾶς, διὰ τὴν ἐπίλυσιν δὲ πάσης τοιαύτης, οἷανδ’ ἴποτ’ ἂν ἔχη τὴν φύσιν ἢ τὴν προέλευσιν, ἐπιτρέπεται κατὰ τὸ Σύμφωνον Κέλλογγ μόνον ἢ προσφυγὴ εἰς τὰ εἰρηρικὰ μέσα, αἵτινα παρέχει ἡμῶν τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, ἅρα δὲν ἐπιτρέπεται καὶ ἡ χρῆσις ἀντεκδικήσεων, αἵτινες δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὰ εἰρηρικὰ ταῦτα μέσα.

Καὶ ἀναμφισβήτητον μὲν φαίνεται ἡμῶν ὅτι στρατιωτικὰ μέτρα λεγ. εἰρηρικῆς κατοχῆς ξένου ἐδάφους ἢ λεγ. εἰρητικοῦ ἀποκλεισμοῦ εἶναι τελείως ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸ Σύμφωνον Κέλλογγ, ὅπως ἄλλως τε καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην εἶναι ταῦτα ἀσυμβίβαστα καὶ ἤδη πρὸς Σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν ἀφ’ οὗ καὶ πρὸ τῶν συμφώνων τούτων, ἐκ τοῦ γενικοῦ Διεθνoῦς Δικαίου ἀντετίθεντο κατὰ τοῦ θεμιτοῦ τῶν μέτρων τούτων ἐπιχειρήματα σοβαρά, ἰδίως τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τὸ ἀθέμιτον τῶν μέτρων τούτων

ἔπεται ἐκ τῆς νομικῆς μεταξὺ τῶν κρατῶν ἰσότητος. Μετὰ τὸ Σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν, προσετέθησαν καὶ ἄλλα ἐπίσης σπουδαῖα ἐπιχειρήματα, ἔκ τε τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ Συμφώνου, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τὴν λύσιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν «αἵτινες δύνανται νὰ προκαλέσωσι ρῆξιν», ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἄρθρου 10^{ου}, ὅπερ ἐπιβάλλει τὸν σεβασμὸν τῆς «χωρικῆς ἀκεραιότητος τῶν κρατῶν».

Ἐν εὐρύτεραν σημασίαν ἔχει τὸ Σύμφωνον Κέλλογγ, ἀπαγορευὸν γενικῶς διὰ τοῦ 2^{ου} αὐτοῦ ἄρθρου, ὥς ἐλέχθη, τὴν χρῆσιν ἀντεκδικήσεων. Ἀληθῶς, ἀφ' ἧς ἐνταῦθα ἐπιβάλλεται ἡ προσφυγὴ εἰς εἰρηνικά μέσα διὰ πάσης διαφορᾶς τὴν ἐπίλυσιν — οὐ μόνον τῆς δυναμένης νὰ προκαλέσῃ ρῆξιν — καὶ δὴ οἵανδήποτε κἂν ἔχῃ ἡ διαφορὰ τὴν φύσιν ἢ τὴν προέλευσιν, βεβαίως πᾶσα διὰ παραβιάσεως τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἀπάντησις δέον νὰ θεωρηθῇ ἀποκλειομένη τοῦλάχιστον πρὸ τῆς εἰς τὰ εἰρηνικά μέσα προσφυγῆς. Τὸν θεσμὸν τῶν ἀντεκδικήσεων δύνανται νὰ δικαιολογήσῃ μόνον τὸ τελείως ἀσύντακτον τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, ἐπιτρέπον τὴν προσφυγὴν εἰς τὴν ἐκ καταστάσεως ἀνάγκης βίαν πρὸς ἐπίλυσιν τῆς διεθνοῦς διαφορᾶς. Ἀμα πρὸς λύσιν πάσης διαφορᾶς, οἵανδήποτε κἂν ἔχῃ τὴν φύσιν ἢ τὴν προέλευσιν, ἐπιβάλλεται ἡ χρῆσις ὠρισμένων εἰρηνικῶν μέτρων, πᾶν ἄλλο μετρον πρὸ τῆς χρήσεως ἐκείνων δέον νὰ θεωρηθῇ ἀπηγορευμένον καὶ καταργηθέν. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις δεχόμενοι τὸ θεμιτὸν τῶν ἀντεκδικήσεων, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν θεμιτὴν καὶ τὴν λόγῳ ἀντεκδικήσεων παραβίασιν αὐτοῦ τοῦ Συμφώνου Κέλλογγ, ὅπερ ἄγει εἰς τελείαν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ ἀνατροπὴν καὶ εἰς θεμιτὴν πλέον ἄμεσον χρῆσιν τῆς ἐσχάτης βίας, ἐφ' οἵουδήποτε προϋπάρχαντος διεθνοῦς ἀδικήματος ἢ οἰαοδήποτε παραβιάσεως ὑπὸ τινος κράτους ὑποχρεώσεώς τινος αὐτοῦ διεθνοῦς, ὅπερ ἀπαράδεκτον ἀναμφιβόλως.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο, φρονοῦμεν, σαφῶς συνάγεται ἐκ τοῦ ἄρθρου 2^{ου} τοῦ Συμφώνου Κέλλογγ, ὅτε τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀποβαίνει ἄξιον μείζονος προσοχῆς ἢ οἷας ἔτυχε μέχρι τοῦδε, διότι ἡ κατάργησις τῶν ἀντεκδικήσεων ὄντως ἀποτελεῖ μέγα βῆμα πρὸς τὰ πρόσω κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Τὸ δὲ προοίμιον τοῦ Συμφώνου, καθ' ὃ ἐξαίρεται «ἡ πεποίθησις τῶν συμβαλλομένων, ὅτι πᾶσα μεταβολὴ ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις αὐτῶν σχέσεσι

δὲν δύναται νὰ ἐπιδιωχθῇ εἰμὴ δ' εἰρηλικῶν μέσων καὶ νὰ πραγματοποιηθῇ εἰμὴ ἐν ὁμαλότητι καὶ εἰρήνῃ (*dans l'ordre et dans la paix*)», ἴσως βαίνει καὶ πέραν ἔτι τῶν σκέψεων, ἃς ἐξεθέσαμεν, "Ὅθεν καὶ δὲν πρόκειται περὶ νόμου ἐν τῇ διατυπώσει αὐτοῦ σοφωτέρου τοῦ νομοθέτου, ὅπερ ἀληθῶς οὐχὶ σπανίως συμβαίνει, ἀλλὰ περὶ ἀποτελέσματος ἐθεληθέντος ὑπὸ τῶν νομοθετησάντων κρατῶν, ἐν ἐπιγνώσει πλήρει τελούντων τῶν ἀναλαμβανομένων νέων ὑποχρεώσεων αὐτῶν.

Ἐλλείπει ὁ χρόνος, ὅπως παρακολουθήσωμεν περαιτέρω ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ νομικῇ ἐνεργείᾳ τὴν ἐπελθοῦσαν κατάργησιν τῶν ἐν εἰρήνῃ ἀντεκδικήσεων.

Ἐννοεῖται ὅτι παραμένει καὶ μετὰ τὸ Σύμφωνον τῆς 27^{ης} Αὐγούστου τὸ πρὸς ἄμυναν δικαίωμα τῶν κρατῶν, ὅπερ ὀλιγώτερον ἔτι τοῦ λοιποῦ δικαίου δύναται τὸ Διεθνὲς Δίκαιον νὰ στερηθῇ. Ἐπίσης παραμένει ἐν ἰσχύϊ ὁ κανὼν, καθ' ὃν ἡ ὑπὸ τινος τῶν συμβαλλομένων παραβίασις τοῦ Συμφώνου αὐτοδικαίως ἀπαλλάσσει τὰς ἄλλας Δυνάμεις τῶν ἐκ τοῦ Συμφώνου ἀπέναντι τοῦ παραβάτου ὑποχρεώσεων αὐτῶν. Περὶ ἀμφοτέρων τούτων τῶν σημείων κατὰ τὰς προηγηθείσας τοῦ Συμφώνου διαπραγματεύσεις ρητῶς συνεφώνησαν οἱ συμβαλλόμενοι.

Οὕτως, καὶ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐρμηνείαν, πλὴν περιπτώσεως ἀμύνης, ἡ παρὰ τὸ Σύμφωνον γενομένη χρῆσις ἀντεκδικήσεων ἀπαλλάσσει τοὺς λοιποὺς συμβαλλομένους τῶν ἐκ τοῦ Συμφώνου ὑποχρεώσεων αὐτῶν, ὅτε ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ πρότερον, τὸ πρὸ τοῦ Συμφώνου καθεστῶς. Τοῦτο δ' ἀποτελεῖ καὶ τὴν ὑψίστην κύρωσιν τῆς ἐρμηνείας ταύτης, ἥτις καὶ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον πλησιέστερον φέρει πρὸς τὸ λοιπὸν δίκαιον, ἔνθα πρὸ μακρῶν αἰώνων ἤδη κατηργήθησαν αἱ ἀντεκδικήσεις.

Τῆς ἐπιστήμης ἔργον εἶναι νῦν, πρῶτον μὲν ἡ διάκρισις τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς λόγῳ ἀμύνης ἐπιτρέπονται αἱ ἀντεκδικήσεις, ἥτοι καὶ ἐξαίρεσιν δὲν ἐφαρμόζονται αἱ ἀπαγορεύσεις τοῦ ἀρθρου 2^{ου} τοῦ Συμφώνου, δεύτερον δ' ἡ μελέτη, πῶς ἀπ' ἀπόψεως καὶ τῶν ἀναγκαίων θετικῶν κυρώσεων, θὰ ἐπιτευχθῇ καθόλου ἡ κατοχύρωσις τῶν διατάξεων αὐτοῦ. Ὅπου ὑπάρχουσι συμβάσεις ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας, ὡς πρὸς πᾶσαν μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων ἀμφισβήησιν ἢ ἔστω καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐξ ἐρμηνείας συμβάσεων

ἢ τὰς νομικοῦ περιεχομένου διεθνεῖς διαφοράς, ἢ κύρωσις ὑπάρχει ἐντεταμένη μάλιστα μετὰ τὸ Σύμφωνον Κέλλογγ. "Οπου περαιτέρω τὸ Σύμφωνον τῆς Κοινωνίας Ἐθνῶν ἔχει κατ' ἀρχὴν ἐφαρμογὴν, ἥτοι μεταξὺ κρατῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ὑπαισέρονται αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 12-15 τοῦ περὶ Κοινωνίας Ἐθνῶν Συμφώνου πρὸς πραγμάτων καὶ τῶν ἐκ τοῦ νέου Συμφώνου διατάξεων, διότι τούτων ἡ παραβίασις ρητῶς περιλαμβάνεται εἰς τὰς προβλεπομένας διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἄρθρων 12-15 περιπτώσεις. "Οπου ὁμως ἐλλείπουν αἱ συμβάσεις ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας ἣ δὲν πρόκειται περὶ κρατῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἐκεῖ ὑπολείπεται ἡ πρακτικὴ ὁλοκλήρωσις τοῦ Συμφώνου Κέλλογγ, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ πλήρης πραγματοποίησις τῶν διατάξεων αὐτοῦ, παρεχομένου ἐν πάσῃ περιπτώσει τοῦ μέσου, ὅπως ἡ εἰρηρικὴ λύσις τελεσφόρως ἐφαρμόζηται. Ἡ ἀπαγόρευσις τῶν ἀντεκδικήσεων διὰ τὰ συμβληθέντα κράτη — ὡς εἶπομεν δ' εὐρισκόμεθα πρὸ μελλούσης παγκοσμίου συμβάσεως — σημαίνει τὴν ἀποφυγὴν πάσης καὶ τῆς ἡσσοнос βίας εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις. "Οθεν δέον ἐν οἰαδήποτε περιπτώσει, ἀντὶ τῆς ἡσσοнос βίας, νὰ ἡ ἡγγυημένη εἰρηρικὴ λύσις καὶ εἰς τοῦτο πρέπει ἐπομένως νὰ στραφῇ τώρα ἡ προσοχὴ τῶν κρατῶν. Πάντως σήμερον εἶναι τιμὴς ζήτημα διὰ τὰς ὑπογραφάσας Κυβερνήσεις νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν ἀναληφθεῖσαν ὑποχρέωσιν ἀπέχουσαι πάσης ἀντεκδικήσεως πρὸ τῆς εἰς τὰ εἰρηρικὰ μέσα προσφυγῆς, ὅπως μὴ αἱ μετὰ τόσης ἐπισημότητος καταρτισθεῖσαι καὶ ἐξαγγελθεῖσαι συμφωνίαι νέας παράσχωσιν ἀπογοητεύσεις εἰς τοὺς δεινῶς δοκιμασθέντας λαούς.

Εὐελπιστοῦμεν ὅτι ἡ ἡμετέρα ἐρμηνεία δὲν θέλει διαψευσθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀναμένομεν δὲ κατὰ πρῶτον λόγον τὴν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ κρίσιν τῆς ἐπιστήμης τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου. "Αν δικαιωθῶμεν θεωροῦντες ὅτι τὸ Σύμφωνον Κέλλογγ κατήργησεν ἐν τῷ μνησθέντι μέτρῳ τὸν θεσμόν τῶν ἀντεκδικήσεων, μέγα τι διὰ τοῦ Συμφώνου τούτου ἐπετεύχθη ἐν τῇ διεθνεῖ κοινωνίᾳ. Τοῦναντίον, ἂν παρ' ἐλπίδα αἱ ἀντεκδικήσεις θὰ ἐξηκολούθουν θεωρούμεναι ἐπιτετραμμένα, παρέχουσαι δὲ τὴν εὐχέρειαν παραβιάσεως ὑπὸ τινος κράτους παντὸς διεθνoῦς κανόνος, πάσης ὑποχρεώσεως διεθνoῦς,

εἰς ἀνταπόδοσιν προγενεσιέρας ὑφ' ἐτέρου κράτους γενομένης τοιαύτης παραβιάσεως, τὸ ὅλον σύστημα τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου θὰ παρέμενεν αἰωρούμενον, ἐξαρτώμενον δὲ κατ' οὐσίαν ἐκ τῆς ἀγαθῆς ἢ κακῆς προαιρέσεως τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν.

Κατὰ τὴν Σύνοδον τῆς Λωζάννης (1927) ἡ Ἀκαδημία τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου (*Institut de Droit International*), τῇ προτάσει τοῦ ἐκ τῶν ἐταίρων αὐτῆς διακεκριμένου καθηγητοῦ κ. Σεφεριάδου, ἐψήφισεν ἐν τοῖς περὶ συμβιβαστικῆς μεταξὺ τῶν κρατῶν διαδικασίας ὅτι τὰ κράτη, ὧν μεταξὺ διεξάγεται ἀπόπειρα συμβιβασμοῦ, ὀφείλουσι διαρκούσης τῆς διαδικασίας ταύτης ν' ἀπέχωσι πάσης κατ' ἀλλήλων πράξεως ἀντεκδικήσεων ἢ ἄλλον μέτρον ἐξαναγκασμοῦ. Τοῦτο προστίθησι βεβαίως ἐγγύησιν ἐπιτυχίας αὐτῆς τῆς πρὸς συμβιβασμὸν ἀποπείρας, δεικνῶν συνάμα καὶ τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν ἀντεκδικήσεων πρὸς τὴν ὡς ἄνω φιλικὴν λύσιν τῶν μεταξὺ πολιτειῶν διαφορῶν. Ἀλλ' ἡ προσθήκη αὕτη δὲν ἀρκεῖ.

Αἱ ἀντεκδικήσεις γενικῶς δύνανται νὰ εἶναι ἀνεκταί, μόνον ἐφ' ὅσον δὲν προβλέπεται ἄλλος νόμιμος καὶ κανονικός, ἀποκλείων δὲ τὴν βίαν καὶ τὴν αὐτοδικίαν τρόπος λύσεως τῶν μεταξὺ κρατῶν διαφορῶν. Τοιοῦτον τρόπου θεσμοθετηθέντος διὰ τοῦ ἄρθρου 2^{ου} τοῦ Συμφώνου Κέλλογγ, θ' ἀπετέλει ἀντίφασιν τελείαν πρὸς αὐτὴν τὴν τοῦ Συμφώνου προαίρεσιν καὶ πρὸς τὸν διὰ τοῦ Συμφώνου ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, ἃν ἐθεωρεῖτο ἐξακολουθῶν ὑφιστάμενος ὁ θεσμὸς τῶν ἀντεκδικήσεων. Ἀληθῶς πρὸς κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τούτου ἀπαιτεῖται σύμφωνον παγκόσμιον, οἷον νοεῖ ν' ἀποβῇ τὸ Σύμφωνον Κέλλογγ, καὶ δὴ μὴ ἐπιδεκτικὸν καταγγελίας, οἷον εἶναι τὸ Σύμφωνον τοῦτο, ὅπερ δὲν περιορίζεται χρονικῶς δι' οἵασδήποτε προθεσμίας καὶ δὲν προβλέπει μεμονωμένην ἀπ' αὐτοῦ ἀποχώρησιν. Ὡστε πάντες οἱ ὅροι πραγματικῆς καὶ διαρκοῦς δι' αὐτοῦ θεσμοθετήσεως, ἐν τῇ διεθνεί κοινωσίᾳ πρόκεινται σήμερον πλήρεις καὶ σαφεῖς.

Διὸ καὶ καθημερινῶς βαθύτερον εἰσδύει ἡ περὶ τῶν διὰ τοῦ Συμφώνου ἐπιτευχθέντων συνείδησις καὶ εὐρύτερον ὁμολογεῖται ἡ μεγάλη ἀξία αὐτοῦ, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ τε ἐν τῷ ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ καὶ αἱ περὶ ἀφοπλισμοῦ ἐν Γενεύῃ τελευταῖαι συζητήσεις καὶ δηλώσεις. Εἰς τὰς Κυβερ-

νήσεις νῦν ἀπόκειται, ἐπὶ τε τῇ γενικῇ καὶ ἐπ' ἰδίᾳ τῶν κρατῶν ὑψίστη ὠφέ-
λεια, νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὸ διέπον τὴν νέαν συμφωνίαν ἀνθρωπιστικὸν
πνεῦμα καὶ νὰ πραγματοποιήσωσιν εἰλικρινῶς τὰς πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ Διε-
θνοῦς Δικαίου ἀπαραιτήτους ἐπιταγὰς αὐτοῦ.
